

Vandstær *Cinclus cinclus*

Dipper

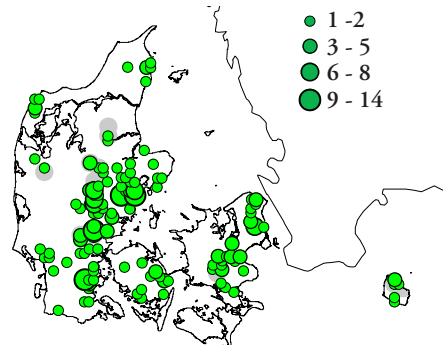
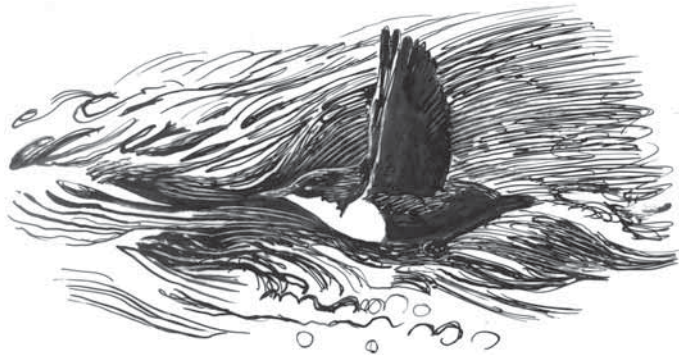

Fig. 2. Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, samt artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96).

Vandstæren er den eneste rigtig akvatiske art blandt spurvefuglene. Den svømmer og dykker særdeles godt og lever primært ved åer og elve med rigelig vandgennemstrømning. I Danmark er vandstæren en meget sjælden ynglefugl. Ynglebestanden er senest vurderet til 5-8 par, flest i Østjylland (Lange 2003), og niveauet har aldrig været højere siden det første sikre redefund i 1953. Arten er opført på Den danske Rødliste (2004) som nær truet. Som træk- og vintergæst er vandstæren ret almindelig over hele landet, med en anslået vinterbestand på 1.000-1.500

fugle (Olsen 1992, P. Lange unpubl. data). I Europa yngler vandstæren på Den Skandinaviske Halvø, på De Britiske Øer samt i Central- og Sydeuropa. Endvidere findes ynglebestande i Nordvestafrika, Uralbjergene og i Centralasien. De største bestande i Europa findes i Rumænien, Sverige, Frankrig, Tyskland, Norge og på De Britiske Øer. De fleste steder er vandstæren en udpræget standfugl, men en del fugle fra Den Skandinaviske Halvø trækker mod sydøst (Andersson & Wester 1976, Taylor & Ormerod 1994).

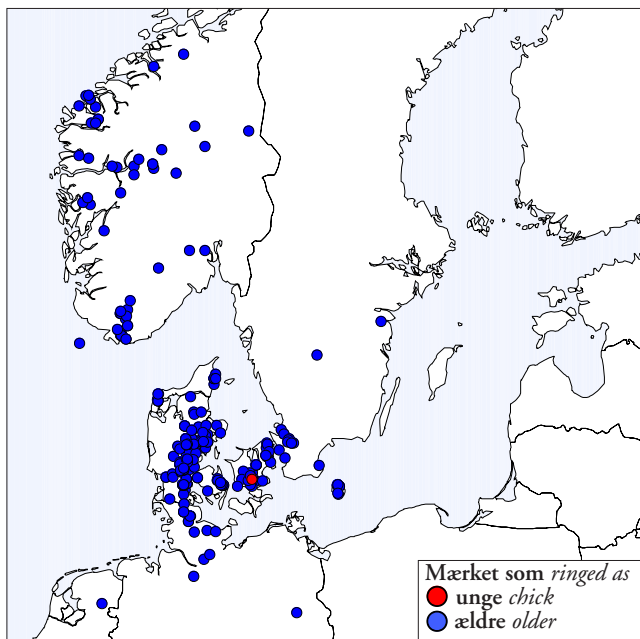

Fig. 1. Samtlige genfund af vandstær ringmærket i Danmark (n=341). All recoveries of dipper ringed in Denmark (n=341).

Fakta Facts

Mærkninger *Birds ringed* 3.816

Genmeldinger

Recoveries

Antal genmeldinger *No. of recoveries* 341

-heraf uden for Danmark *Recovered abroad* 92(27%)

Antal fugle *No. of individuals* 279

-heraf mærket som unger *Ringed as chicks* 1(0,3%)

Genmeldingsandel *Proportion recovered* 7,3%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 81

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer

Extremes

Højeste alder *Oldest bird* min. 9 år 7 mdr.

Længste afstand *Longest dist.* Norge Norway 883 km

Nordligst *Northernmost* Norge Norway (63° 04'N)

Sydligst *Southernmost* Tyskland Germany (52° 32'N)

Østligst *Easternmost* Sverige Sweden (16° 26'E)

Vestligst *Westernmost* Norge Norway (05° 39'E)

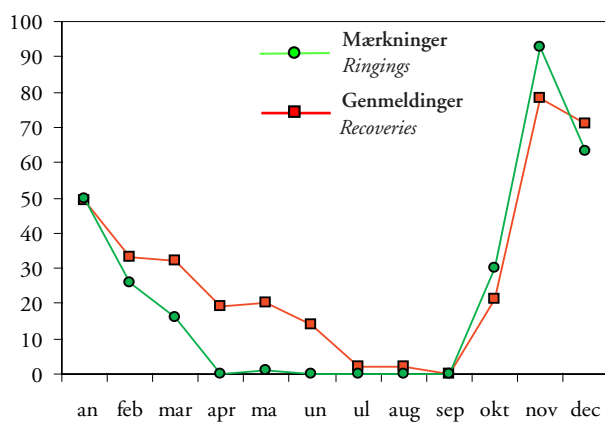

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af vandstær. Month of ringing and recovery of recovered dipper.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første vandstær ringmærket i 1955 (fig. 4). I alt er mærket 3.816 fugle; 384 af Dansk Ornithologisk Central og 3.432 af Zoologisk Museum. Frem til 1967 er gennemsnitligt mærket 15 fugle årligt. Absolut flest er mærket i 1968-1978, i alt 2.511, svarende til 228 per år. Siden er gennemsnittet faldet til 46 fugle årligt. År med mere end 350 mærkninger er 1973 (452) og 1974 (382). De mange mærkninger i 1970'erne skyldes en stor indsats fra Vandstærgruppen som også farveringmærkede en del fugle.

Ringmærkningen har resulteret i 341 genmeldinger af 279 fugle, svarende til en genmeldingsandel på 7%. De genmeldte fugle er langt overvejende ringmærket i Jylland (74%), flest i den østlige del (fig. 2). På nær én, der er ringmærket som redeunge i maj, er de genmeldte fugle mærket i vinterhalvåret fra 10. oktober til 26. marts, flest i november-december (fig. 3). I Danmark er desuden gjort 102 genfund af 81 vandstære ringmærket i udlandet. Af disse var 35 mærket som redeunger, seks som ynglefugle og de resterende 40 var mærket uden for yngletiden.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. Ét genfund kan med sikkerhed relateres til den lille danske ynglebestand: En redeunge i et kuld på tre blev mærket 31. maj 1992 på Sjælland og siden fundet trafikdræbt 10. januar 1993 1,5 km fra reden. Genfundet antyder, at danske ungfugle bliver nær udklækningslokaliteten i deres første vinter. Vor viden om den danske ynglebestands træk og spredning er fortsat yderst begrænset.

Træk- og vintergæster. Danske ynglefugle udgør sandsynligvis kun en meget lille del af det danske genfundsmaterialet, da der ikke er genfund i Danmark fra perioden 26. april til 11. oktober.

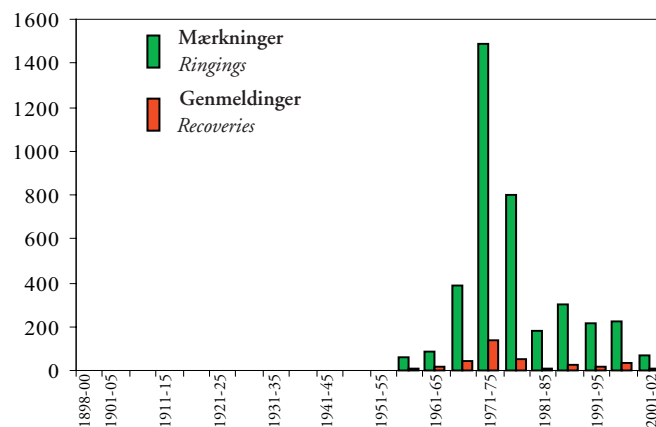

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for vandstær ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of dipper ringed in Denmark.

Genfund af fugle mærket i Danmark eller i udlandet viser, at træk- og vintergæster i Danmark kommer fra ynglebestande i den sydlige halvdel af Norge og i mindre udstrækning fra det sydlige Sverige (fig. 5A & 6). I alt 117 genfund forbinder Norge med Danmark; heraf 95 med Jylland, 8 med Fyn og 14 med Sjælland. I alt 34 genfund forbinder det sydlige Sverige med Danmark, fordelt med 20 i Jylland, 1 på Fyn og 13 på Sjælland. Blot to af de svenske fugle kan med sikkerhed relateres til den svenske ynglebestand, resten er mærket i træktiden eller om vinteren. I sommerperioden er alle genfund af danskmærkede vandstære gjort i Norge (n=27)(fig. 5A). Der er flere eksempler på at vandstære mærket i Danmark er aflæst i Norge i flere efterfølgende ynglesæsoner, bl.a. i Bergen-området.

Til trods for, at vandstæren normalt ankommer til Danmark i oktober, viser to genfund, at udenlandske (svenske) ungfugle kan dukke op i Danmark allerede sidst i juni: 25. juni 1973 blev en vandstær fundet død ved Odder syd for Århus. Fuglen var mærket to måneder tidligere i en rede syd for Kristianstad i det østlige Skåne (245 km). Den anden fugl blev fundet død i juni 1967 nær Nibe i Himmerland og var mærket i maj i en rede på Hallandsåsen i det nordvestlige Skåne (211 km). Begge fugle har trukket i en vestlig retning.

Efterårets tidligste genfund i Danmark er 12. oktober. De fleste fugle ser ud til at have forladt Norge i slutningen af oktober – en enkelt danskmærket fugl er dog genfundet i Norge så sent som 18. november. De mange genfund af norske vandstære i Danmark viser, at der foregår et betydeligt træk over Skagerrak, som på det smalleste sted er 110 km bredt. I Danmark observeres vandstær meget sjældent direkte trækkende, så det må formodes, at arten udelukkende trækker om natten.

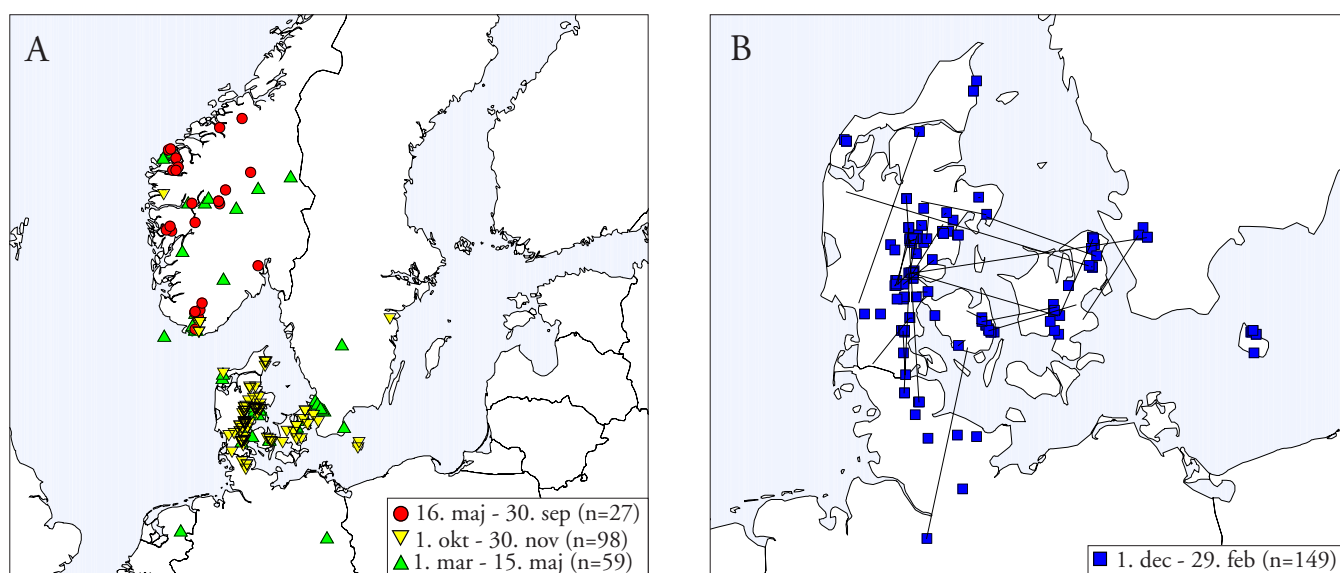

Fig. 5. Genmeldinger fra A) sommer-, efterårs- og forårsperioden og B) vinterperioden af vandstær ringmærket i Danmark. Linjer på kort B forbinder mærknings- og genfundssted for fugle mærket om vinteren og genfundet i en efterfølgende vinter. Recoveries during A) summer, autumn and spring and B) winter of dipper ringed in Denmark. Lines on map B connect ringing and recovery site for birds ringed during winter and recovered in a subsequent winter season.

Der er i alt fire efterårsgenfund syd for Danmark, alle i Slesvig-Holsten og den tidligste er fra 7. november. Ingen er af fugle på direkte efterårstræk. I Danmark forløber efterårstrækket fra først i oktober til midten af november (Olsen 1992).

I vintermånederne er danskmærkede vandstære genfundet i det vestlige Skåne (4), i Danmark (134) og i Tyskland (11) mod syd til Hamborg (fig. 5B). Fugle genfundet syd for landet er ringmærket både i Jylland og på Fyn, Sjælland og Bornholm. Vandstære ringmærket i Danmark om vinteren er i samme vintersæson genmeldt gennemsnitligt 2 km fra mærkningslokaliteten (0-10 km, n=13). Tilsyneladende opsøger nogle af de danske vintergæster andre lokaliteter i en efterfølgende vinter; gennemsnitligt er fuglene genmeldt 30 km fra mærkningslokaliteten i den følgende vinter (0-201 km, n=32), og gennemsnitligt 66 km to eller flere vintre senere (0-248 km, n=21). Eksempelvis blev en vintergæst ringmærket ved Vejle i november 1972, herefter aflæst i yngletiden nær Bergen i 1973, aflæst i vinteren 1973-74 på mærkningslokaliteten, og i vinteren 1974-75 blev den fundet i Skåne.

Der er fundet signifikant flere hanner end hunner i den danske vinterbestand (53% hanner), mest markant i Nordjylland (Hansen 1997). Andelen af ungfugle er ca. 55% først på vinter, men falder siden hen i løbet af vinteren (Hansen 1997).

Fra marts til midt i maj er danskmærkede vandstære genfundet i Holland (1), Tyskland (1), Danmark (25), Sverige (8) og Norge (24) (fig. 5A). Det sydligste genfund er fra Berlin-området. Et genfund i det

nordlige Holland 28. april er forårets seneste syd for Danmark. Seneste forårsgenfund i Danmark er 25. april. Det observerede forårstræk forløber fra først i marts til sidst i april (Olsen 1992). I Norge er den første danskmærkede vandstær genfundet 10. marts. De to hurtigste fugle har i gennemsnit trukket 15 og 12 km i døgnet fra hhv. Jylland og Sjælland til det sydlige Norge, strækninger på hhv. 308 og 289 km.

Genmeldings- og dødsårsager

Omkring 80% af genmeldingerne er aflæsninger af levende fugle (fig. 7A), heraf 36% på mærkningslokaliteten. Blandt fugle genmeldt med kendt dødsårsag er fem fanget i fiskeredskab, tre taget af kat og syv kollideret med vinduer eller biler (fig. 7B). Ud af 11 dødfundne fugle, mærket som ungfugle, er 5 (45%) rapporteret døde inden de blev et år. Den længstlevende vandstær i det danske ringmærkningsmateriale blev mindst 9 år og 7 mdr. Den var mærket 19. januar 1977 ved Bramminge og blev trafikdræbt 6. februar 1986 nær Nibe. Den ældste fugl i Europa blev 10 år 7 mdr. (Staav 1998).

English summary

The dipper is a rare breeder in Denmark with an estimated population of about 5-8 pairs. However, it is a fairly common winter visitor with an estimated population of 1,000-1,500 birds. In Denmark the first dipper was ringed in 1955, with the highest number ringed in 1973 (452). Seventy-four per cent of the recovered birds were ringed in Jutland, mainly in east Jutland. One bird ringed during the breeding season has

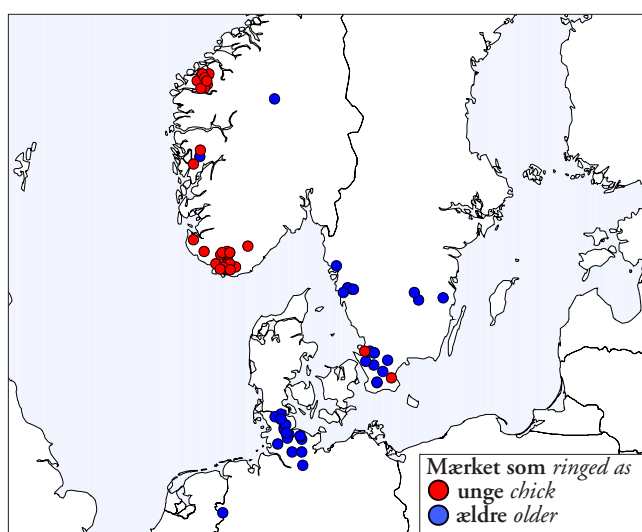

Fig. 6. Mærkningslokaliteter for vandstær ringmærket i udlandet og genmeldt i Danmark (n=81). Ringing locations of dipper ringed abroad and recovered in Denmark (n=81).

been recovered – a chick ringed on Zealand and recovered during its first winter season, 1.5 km from the ringing site. The other recoveries show that Denmark is visited by migrants from southern Norway and southern Sweden. Norwegian birds were found in Jutland (81%), on Funen (7%) and Zealand (12%); Swedish birds were found on Jutland (59%), on Funen (3%) and Zealand (38%). Surprisingly, two birds ringed as nestlings in Sweden have turned up in Denmark as early as late June, both more than 200 km west of their nest. Most birds arrive in Denmark in October-November; only a few dippers continue their migration south of Denmark since none of the birds were recovered south of the country

later in the same season. The mean distance of birds ringed in Denmark during winter and recovered later the same winter was 2 km (0-10 km, n=13). The mean distance between subsequent winters was 30 km (0-201 km, n=32), and 66 km for a later winter (0-248 km, n=21). From March to mid-May dippers have been recovered in the Netherlands (1), Germany (1), Denmark (25), Sweden (8) and Norway (24). In Denmark the last bird was recovered on 25 April and in Norway the first bird was recovered on 10 March. Eighty per cent of the recoveries were live recaptures. Five birds became caught in fishing nets, three were killed by cats and seven collided with windows or vehicles. Of eleven birds ringed as chicks or juveniles and recovered as dead, five were reported during their first year of life.

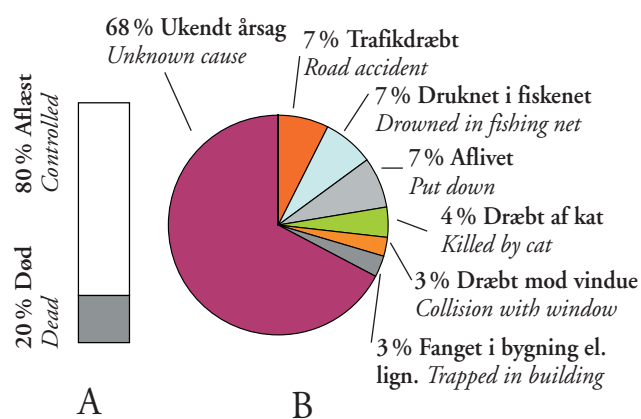

Fig. 7. A) Genmeldingsårsager (n=341) og B) dødsårsager (n=67) for vandstær ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=341) and B) cause of death (n=67) for dipper ringed in Denmark.